

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ
УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Факультет «Образотворче мистецтво»

Кафедра живопису

Педан Інна

Сюжетна-тематична композиція

«Покликання»

Кваліфікаційна робота

другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація» галузі
знань 02 «Культура і мистецтво» спеціалізації
«Станковий живопис»

Керівник:

професор

Ковтун Віктор Іванович

Науковий консультант:

зав. каф. живопису, канд. мист., професор

Ковальова Марія Миколаївна

Харків 2025

АНОТАЦІЯ

У дипломній роботі «Покликання» (далі «За покликом серця») розкривається тема сутності педагогічної діяльності та особисте ставлення вчителя до своєї професії. У центрі уваги – вчителька, яка щиро любить своїх учнів і реалізує своє творче покликання через мистецтво та малювання.

У творі підкреслюється потреба педагогів, які не просто передають знання, а створюють атмосферу підтримки, довіри, творчості та натхнення. Вчитель, який працює «за покликом серця», здатний бачити в кожній дитині особистість, розкривати індивідуальні здібності та формувати любов до творчості. Такий підхід має величезний вплив на емоційний розвиток дітей, їхню самооцінку та бажання навчатися.

Ідея роботи полягає у наголошенні, що мистецька освіта – це не лише техніка виконання малюнка, а й шлях до емоційного вираження, самопізнання та розвитку внутрішнього світу дитини. Через мистецтво вчитель передає тепло, турботу і віру в здібності кожного учня, що робить навчальний процес глибоко особистісним і ціннісним. Таким чином, актуальність теми полягає в тому, що вона розкриває роль учителя як наставника, психолога, митця та натхненника.

При створенні полотна використано класичні принципи станкового живопису, акрилові та олійні фарби та багатошарові техніки. Палітра витримана у теплому тоні, але з дещо похмурим підтекстом, як того вимагає концепція.

Особливу увагу у творі приділено символізму, що дає можливість краще зрозуміти його суть та більше дізнатися про атмосферу, яку хоче передати автор.

Важливим аспектом є те, що даний твір є автобіографічним. Це реальна історія автора, фрагмент якої був взятий з фотографії та перенесений на полотно у вигляді твору. Таким чином, художній твір «За покликом серця» являє собою не тільки цікаву автобіографічну історію, а є чудовим прикладом для майбутнього покоління педагогів.

ANNOTATION

The thesis «Calling» (further «By the Call of the Heart») explores the essence of pedagogical activity and the teacher's personal attitude toward her profession. At the center of the work is a teacher who sincerely loves her students and fulfills her creative calling through art and drawing.

The work emphasizes the need for educators who do not merely transmit knowledge but create an atmosphere of support, trust, creativity, and inspiration. A teacher who works «by the call of the heart» is able to see each child as an individual, reveal their unique abilities, and nurture a love for creativity. Such an approach has a profound impact on children's emotional development, self-esteem, and motivation to learn.

The core idea of the thesis highlights that art education is not only about mastering drawing techniques, but also a path toward emotional expression, self-discovery, and the development of a child's inner world. Through art, the teacher conveys warmth, care, and confidence in each student's abilities, making the educational process deeply personal and value-based. Thus, the relevance of the topic lies in revealing the teacher's role as a mentor, psychologist, artist, and source of inspiration.

In the creation of the painting, classical principles of easel painting were used, along with acrylic and oil paints and multilayered techniques. The color palette is kept in warm tones, yet with a slightly somber undertone, as required by the concept.

Special attention in the work is devoted to symbolism, which allows the viewer to better understand its meaning and discover the atmosphere the author aims to convey.

An important aspect is that this artwork is autobiographical. It is a real story from the author's life, a fragment of which was taken from a photograph and transferred onto the canvas as an artistic piece. Therefore, the artwork «By the Call of the Heart» represents not only an engaging autobiographical story but also serves as a meaningful example for future generations of educators.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	2
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. Концепція художнього твору.....	7
Висновки до першого розділу.....	9
РОЗДІЛ 2. Аналіз тематичних і колористичних аналогів у станковому живописі.....	11
Висновки до другого розділу.....	17
РОЗДІЛ 3. Практичне застосування результатів дослідження.....	18
Висновки до третього розділу.....	21
ВИСНОВКИ.....	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	24
ДОДАТКИ	
Додаток А. Список ілюстрацій.....	26
Додаток В. Альбом ілюстрацій.....	27

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасна освіта ставить перед педагогами завдання не лише передавати знання, а й формувати у дітей творчі здібності, критичне мислення та емоційний інтелект. Малювання, як вид мистецтва, є унікальним інструментом для розвитку уяви, естетичного смаку та самовираження дітей. У цьому контексті роль вчителя малювання виходить далеко за межі простого навчання техніці – він стає наставником, який допомагає кожній дитині знайти свій голос у мистецтві.

Проблема сучасної педагогіки полягає у тому, що не кожен учитель усвідомлює своє покликання. Брак внутрішньої мотивації та творчого підходу може призвести до формального навчання, яке не стимулює розвиток індивідуальності учнів. Тому дослідження педагогічного покликання вчителя малювання є важливим для підвищення ефективності освітнього процесу та розвитку творчого потенціалу дітей.

Актуальність теми також обумовлена суспільними змінами: у сучасному світі креативність та здатність до самовираження стають ключовими компетентностями, необхідними для успішної соціалізації та професійної самореалізації.

Покликання – це не лише професійний вибір, а й глибинне внутрішнє прагнення служити іншим, дарувати знання, добро і натхнення. У сучасному світі, де матеріальні цінності часто домінують, тема покликання педагога набуває особливої актуальності. Вчитель є провідником духовності та творчості, його місія полягає у тому, щоб розкрити потенціал дітей, навчити їх бачити красу світу і виражати себе через мистецтво. Актуальність теми полягає у розвитку та підтриманні традиційних цінностей.

Мета дослідження – проаналізувати сутність і значення покликання вчителя малювання та дослідити його вплив на розвиток творчих здібностей і особистості учнів.

Завдання дослідження:

1. Розкрити поняття «покликання» у філософському та педагогічному контекстах.
2. Проаналізувати значення дитячої творчості як способу пізнання світу.
3. Обґрунтувати авторську концепцію художнього твору.
4. Розробити композиційне та колористичне рішення картини.
5. Визначити практичну цінність результатів роботи для мистецької та педагогічної діяльності.

Об'єктом дослідження є педагогічна діяльність учителя як творчий та особистісно орієнтований процес.

Предметом дослідження є художній образ педагога з учнями та пряма взаємодія між ними.

Наукові методи та підходи, використані у дослідженні:

- Теоретичні методи: аналіз і синтез літературних джерел – для вивчення наукових праць, підручників і статей з педагогіки, психології та методики викладання малювання;
- Порівняльний аналіз – для порівняння різних підходів до педагогічного покликання та методів навчання мистецтву;
- Абстрагування та узагальнення – для виділення ключових аспектів покликання вчителя і його впливу на учнів.
- Емпіричні методи: спостереження – безпосереднє спостереження за навчальним процесом, поведінкою та творчістю учнів;
- Анкетування та опитування – для визначення думки учнів і педагогів про роль покликання вчителя;
- Інтерв'ю – бесіди з вчителями малювання про їхнє ставлення до професії, методи роботи та мотивацію

Новизна дослідження полягає в авторській інтерпретації теми та креативному підході.

Теоретичне та практичне значення роботи полягає в поглибленні розуміння ролі вчителя як творчої та особистісно орієнтованої постаті у процесі мистецької освіти.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПЦІЯ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

Тема викладання та навчального процесу завжди була важливою частиною української культури, адже саме навчання та добування знань формують цінності, які передаються з покоління в покоління.

Ідеєю та змістовим наповненням художнього твору «Покликання» (далі «За покликом серця») є взаємозв'язок між педагогом та учнями. Це не просто фрагмент із особистого життя – це довгий та цікавий шлях, сповнений радістю та болем [9, с. 18].

В основі цієї картини лежить особиста історія викладачки, яка зрозуміла, що хоче працювати вчителем раніше ніж почала говорити. Яка довго шукала себе і знайшла своє покликання саме у викладанні.

Живописна картина «Покликання» – фрагмент реального життя, де людина присвятила багато років своїй улюбленій справі, розвитку та навчанню, але була змушена все залишити одним днем через війну. Тут про особистий біль та несправедливість життя, яке вносить свої корективи, не запитуючи.

Мистецтво у навчальному процесі виконує не лише освітню, а й виховну та терапевтичну функцію [9, с. 4]. Малювання сприяє розвитку емоційного інтелекту, зняттю психологічної напруги й підтримує гармонійний розвиток особистості. Важлива роль у виховному та навчальному процесі належить вчителю.

Яскраві приклади українських педагогів:

- *Василь Сухомлинський (1918–1970)*. У роки війни він був фронтовиком, отримав поранення, але після повернення одразу взявся за педагогічну діяльність. Працював вчителем і директором сільської школи в Павлиші, відновлював освітній процес після окупації, залучав дітей до творчості й праці, намагався повернути їм віру у життя через мистецтво, слово й красу природи.

- *Антон Макаренко (1871–1939)*. Хоча він помер ще до початку війни, його педагогічна система активно застосовувалася у дитячих колоніях та інтернатах у роки війни. Саме за його принципами організовували життя дітей-сиріт, евакуйованих школярів, зокрема й в Україні.
- *Олександр Захаренко (1937–2002)*. Дитинство майбутнього педагога припало саме на роки війни. Пізніше, у своїй діяльності він часто згадував, як важко було навчатися в умовах воєнного лихоліття, і тому завжди прагнув, щоб школа була для дітей «островом щастя». Хоч у війну він ще був дитиною, але його педагогічний досвід формувався саме на основі тих спогадів. Багато українських педагогів у роки війни разом із школами були евакуйовані в тил (Казахстан, Урал, Сибір). Там вони організовували навчання у бараках, клубах, іноді просто під відкритим небом.

Відомо, що вчителі з Києва та Харкова під час другої Світової війни створювали у евакуації «художні гуртки», де діти малювали, щоб психологічно подолати травму втрат і бомбардувань. Під час війни сотні тисяч дітей залишилися сиротами. Вчителі та вихователі на українських землях брали на себе відповідальність за організацію дитячих будинків, де крім навчання основам грамоти вони часто залучали малювання, співи та ручну працю як засіб емоційного відновлення.

Коли почалася повномасштабна війна, наше звичне шкільне життя змінилося. Замість класних кімнат із великими вікнами ми з дітьми опинилися у тісному підвалі, де кожен звук вибуху нагадував, наскільки крихким стало дитинство. Викладати малювання в таких умовах було важко. Нерідко ми не мали достатньо світла, а іноді й фарб чи олівців. Магазины у Харкові були зачинені. Діти малювали на клаптиках паперу, на старих зошитах, навіть на коробках. Але для них це не мало значення – головне було малювати, творити, забувати хоча б на годину про сирени та тривоги. Дякуючи волонтерам через деякий час ми отримали все необхідне, а згодом з'явилася можливість іноді виїжджати в іншу область за матеріалами.

Я ніколи не забуду ці щасливі очі дітей, коли вони бачили щось нове. Я бачила, як через малюнки діти говорили про свої страхи та мрії. Хтось намалював сонце і квіти, хтось – дім, якого вже не було, хтось – мирне небо, про яке ми всі так мріяли. У ті хвилини малювання ставали не просто уроком, а терапією, способом вижити й зберегти віру. Найважче було тримати спокій. Коли чуєш вибухи, а поруч із тобою сидять маленькі діти, розумієш: ти маєш бути опорою для них. І я намагалася. Усміхалася, підтримувала, хвалила їхні роботи, навіть якщо малюнок був лише кількома лініями. Бо головне – не ідеальність, а те, що вони не втратили надію. У такі моменти я особливо відчувала, що моє вчителювання – це справжнє покликання. Бо попри темряву, холод і страх, ми з дітьми знаходили світло у творчості. І це світло допомагало жити далі.

Композиція зосереджена на п'яти персонажах, яких оточує простір темряви і комфорту одночасно. Багата кількість символів в цій роботі дає можливість зрозуміти ту атмосферу, яка оточувала учнів та вчителя. Таким чином, у картині «За покликом серця» можна відчуті цілісний образ сьогодення в усіх його проявах.

Висновки до першого розділу.

Покликання вчителя проявляється найсильніше у кризових умовах. Досвід викладання в підвалі під час повномасштабної війни довів, що справжній педагог здатний продовжувати свою місію навіть у найскладніших обставинах.

Малювання стало засобом психологічної підтримки дітей. Умови війни перетворили мистецьке навчання з освітнього процесу на арт терапію, яка допомогла дітям знімати напругу, виражати емоції та знаходити надію. Роль учителя вийшла за межі академічних знань. Вчитель малювання у підвалі став не лише наставником, а й опорою, джерелом спокою та віри для дітей, демонструючи, що головна цінність освіти – це людяність і підтримка.

Навчання можливе навіть у найважчих умовах. Відсутність матеріалів і належного середовища не стала перешкодою для творчості. Діти малювали на будь-чому, і це свідчить про невичерпний ресурс мистецтва як засобу збереження дитинства. Педагогічне покликання – це не лише професія, а служіння [14, с. 84].

Саме покликання дозволило вчителю вистояти, підтримати учнів і перетворити темний підвал на простір світла, творчості й надії [12, с. 16].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТЕМАТИЧНИХ І КОЛОРИСТИЧНИХ АНАЛОГІВ У СТАНКОВОМУ ЖИВОПИСІ

Твори живопису допомагають формувати у дітей естетичний смак, розвивати спостережливість, вчать аналізувати художні образи [14, с. 11].

Педагог, використовуючи полотна відомих художників, має можливість розкрити теми історії, культури та духовних традицій у доступній формі.

Картини Т. Шевченка, І. Айвазовського, І. Рєпіна, М. Пимоненка чи К. Білокур несуть приклад патріотичного виховання, любові до рідної землі, природи та людини. Знайомство з їхніми роботами пробуджує у дітей почуття гордості за національну культуру.

У практиці викладання образотворчого мистецтва використовуються такі прийоми роботи зі станковим живописом:

- споглядання й опис – розвиток уміння виражати враження від побаченого;
- аналіз композиції, кольорової гами, сюжетної лінії;
- порівняння картин різних авторів – формування критичного мислення;
- творче завдання (спроба відтворити мотив чи емоційний стан картини у власному малюнку) [10, с. 65].

На уроках початкової школи ефективно демонструвати твори з яскравими сюжетами (наприклад, «Катерина» Т. Шевченка або «Сінокіс» М. Пимоненка), які легко сприймаються дітьми. У середній та старшій школі варто звертати увагу на складніші зразки – історичні полотна І. Рєпіна, батальні сцени Айвазовського, що допомагають осмислювати суспільні та моральні проблеми.

Використання станкового живопису у педагогічній практиці не лише збагачує зміст уроків мистецтва, а й формує духовно багату, творчу особистість. Систематичне звернення до творів майстрів живопису розвиває у

дітей емоційну чутливість, образне мислення та культуру сприйняття прекрасного.

Картини Шевченка, Айвазовського, Рєпіна, Пимоненка та Білокур – це не лише шедеври живопису, а й виховні інструменти, що допомагають сформувати світогляд і духовні цінності майбутніх поколінь [9].

Ян Стен у картині «Шкільний вчитель» (іл. 1) зображує сцену в сільській школі, де вчитель займається з учнями в доволі хаотичній атмосфері. Ян Стен часто висміював людські слабкості та недоліки, і ця робота не є винятком. Вчитель сидить за столом і намагається пояснити учневі завдання. Інші діти шумлять, бешкетують або зовсім не слухають. Приміщення виглядає тісним і безладним, що підкреслює неорганізованість навчального процесу. Картина висміює відсутність дисципліни й слабкість учителя контролювати клас. У ній багато гумору та деталей, характерних для творчості Стена – він любив показувати «веселий безлад» голландського побуту. Художник ніби натякає: якщо вчитель сам неорганізований, то й учні не будуть слухати.

Ще одна сатирична сцена зі шкільного життя, де Стен показує, що трапляється, коли педагог засинає на робочому місці зображена Стеном на картині «Клас зі сплячим вчителем» (іл. 2). Учитель спить, схилившись на стіл, й зовсім не контролює дітей. Учні користуються цим: хтось бешкетує, хтось краде з вчительського столу, інші просто розважаються. Вся сцена сповнена руху, шуму й безладу. Стен демонструє людську слабкість – лінь і недбалість учителя. Сцена має мораль: якщо той, хто має виховувати, не приділяє достатньої уваги процесу виховання – він (процес) перетворюється на хаос.

Картина Франческо Бергаміні «У класі» (іл. 3) є виразним художнім образом шкільного життя кінця XIX – початку XX століття. У центрі композиції – група дітей, занурених у навчальний процес, та вчитель, який уважно спостерігає або взаємодіє з ними. Через міміку, пози, світло та інтер'єр художник створює не просто сцену навчання, а емоційно насичену модель педагогічного середовища. Діти на картині поведуться природно, не виглядають заляканими чи надмірно скутими. Це підкреслює ідею

гуманістичної педагогіки, де учень – активний учасник, а не пасивний виконавець. Художник показує різні характери й темпераменти: хтось уважно слухає, хтось замислився, а хтось, можливо, відволікся. Така різноманітність передає важливу педагогічну думку: кожна дитина унікальна, і вчителю важливо бачити та враховувати ці особливості [1, с. 43].

Фігура вчителя випромінює спокій, мудрість і стриманість. Він не домінує, а делікатно спрямовує дітей. Це візуальне уособлення педагогічного ідеалу – учитель як м'який лідер, що надихає, а не контролює силою. Інтер'єр класу з деталями (парти, дошка, книги) передає важливу ідею: середовище є невидимим вихователем. Добре організований простір допомагає дітям зосередитись, підтримує дисципліну та інтерес до знань. Групова присутність дітей у класі символізує соціальну взаємодію, колективне навчання, уміння співпрацювати. Картина наголошує на значенні шкільного колективу як середовища соціалізації й розвитку комунікативних навичок.

Бергаміні тонко перехоплює моменти щирості, теплоти й повсякденності. Це художнє свідчення того, що навчання має бути не лише інтелектуальним процесом, а й емоційно підтримувальним досвідом.

На картині шведського художника Магнуса Енкеля «Початкова школа» (іл. 4) зображено інтер'єр початкової сільської школи наприкінці XIX століття. У центрі – діти різного віку, які сидять за дерев'яними партами. Вони зайняті навчанням: хтось пише на дошці, хтось уважно слухає, а дехто виглядає задумливим чи втомленим. Учитель стоїть або сидить попереду класу – як моральний авторитет і керівник навчального процесу. Енкель дуже детально передає атмосферу: стримані кольори, природне світло з вікон, прості меблі, скромний одяг учнів – усе це створює правдивий образ сільської школи того часу. Картина показує, яким було початкове навчання наприкінці XIX століття: традиційні методи, строгий формат, дисципліна, мінімум наочності. Це цінне джерело для розуміння розвитку освіти. Енкель підкреслює, що школа була місцем, де діти з різних сімей отримували шанс на освіту і

соціальне зростання. Картина символізує рівність можливостей, яка починала формуватися в тогочасному суспільстві.

Автор звертає увагу на зосередженість дітей, важливість вчителя як наставника, значення живого спілкування в навчанні.

Це дає можливість говорити про гуманістичні педагогічні ідеї – цінність взаєморозуміння, уваги до кожного учня. Діти у картині з різними емоціями й поведінковими реакціями відображають реальний навчальний процес. Це нагадує, що мотивація формується індивідуально, а вчителю потрібно враховувати різний темп і здібності учнів.

Картина має виховне значення сама по собі: розвиває естетичне сприйняття, формує повагу до праці вчителя, викликає інтерес до історії освіти, допомагає осмислити цінність знань [10. ст. 6].

На картині Андре Анрі Даргеласа «Кругосвітня подорож» (іл. 5) зображено дітей, які захоплено «подорожують світом» у своїй уяві. Це підкреслює важливість творчої фантазії в навчальному процесі. За допомогою гри діти легше сприймають складну інформацію, а навчання стає цікавим і живим. Художник демонструє, що гра для дитини – природний спосіб пізнання світу [17, с. 55].

Педагогічно цінним є те, що діти не просто розважаються, а засвоюють знання через образи, дії, рольові ситуації. Сюжет картини спонукає учнів дізнаватися про різні країни, народи, географічні об'єкти. Це сприяє розвитку відкритості, допитливості й бажання пізнавати нове.

Діти на картині разом беруть участь у спільній «подорожі». Це нагадує про важливість командної діяльності в освіті: спільна гра та навчання розвивають комунікативні навички, вміння домовлятися та працювати в групі. Даргелас показує дітей активними, допитливими, емоційно залученими. Педагогічно важливо, що художник передає індивідуальність кожної дитини, демонструючи, що навчання має враховувати її природні потреби, інтереси та ритм розвитку.

Атмосфера картини – радісна та захоплива. Це підкреслює роль позитивних емоцій у засвоєнні знань: якщо дітям цікаво й комфортно, вони вчаться охочіше й ефективніше.

Митці традиційно зверталися до символічних образів, які легко інтегруються у виховний процес [4, с. 81].

Зарубіжні художники в різні епохи створювали картини про школу, дитинство та виховання, використовуючи символи, що передавали не лише побут навчання, а й глибші педагогічні ідеї. Їхні твори допомагають зрозуміти, як суспільство різних часів сприймало роль учителя, дитини та самої освіти.

У художній традиції Європи освіта часто символізувалася через контраст між порядком і хаосом, світлом знань і темнотою невігластва. У картинах Яна Стена «Шкільний учитель» чи «Клас зі сплячим учителем» символи працюють через карикатурність. Неохайний клас, шум, засмучений або сонний учитель символізують недоліки системи освіти, а також людську слабкість. Діти в картинах уособлюють природну енергію та неконтрольованість.

У творах Жан-Батіста Шардена про навчання, наприклад «Молитва перед обідом», часто присутній символ домашнього виховання як основи моральності. Скромний інтер'єр і тепле світло передають ідею виховання через простоту, труд і сімейні цінності.

У XIX столітті в Європі поширився погляд на освіту як на шлях формування особистості. У картині Франческо Бергаміні «У класі» діти зосереджені, світло падає на їхні обличчя, підкреслюючи символ просвітлення через знання. Вчитель виступає як моральний наставник, а клас – як простір формування характеру. На картині Магнуса Енкеля «Початкова школа» зображена скандинавська побутова простота: дерев'яні столи, природне світло, уважні діти. Скромність, чесність, повага до навчання – цінності північної педагогічної традиції.

На початку XX століття в роботах митців з'являється більше емоційності та соціальної тематики. Картина «Кругосвітня подорож» (іл. 5) Андре

Даргеласа демонструє урок географії як пригоду. Глобус і мапи символізують відкриття світу, а діти – допитливість, що є основою навчання. Школа подана як місце розвитку мрій та уяви.

Картини про освіту зарубіжних художників виконують пізнавальну, моральну та виховну функції:

- відображають історію педагогіки,
- передають суспільні уявлення про роль учителя,
- символічно змальовують розвиток дитини,
- спонукають до роздумів про цінності виховання.
- Природа (поле, квіти, море, небо) – символ життя, вічності, гармонії; виховує любов до рідної землі та екологічну свідомість.
- Сім'я і побут – символ продовження роду, моральних цінностей, праці й традицій; формує у дітей розуміння важливості родини й взаємодопомоги.
- Історичні сцени – символ героїзму, свободи, патріотизму; виховують почуття національної гідності.
- Квіткові мотиви – символ краси, духовності, жіночності; розвивають естетичне сприйняття та вчать бачити прекрасне у звичайному.
- Праця людини – символ творчості, життєвої енергії, гідності; виховує працелюбність і повагу до людської діяльності.

Колористика в українському живописі також має педагогічну функцію:

- Теплі тони (жовтий, оранжевий, червоний) – символ радості, енергії, свята; сприяють емоційному піднесенню учнів.
- Зелений – символ природи, відродження, спокою; формує відчуття гармонії й рівноваги.
- Блакитний і синій – символ духовності, безмежності, мрій; налаштовують на споглядальність і роздуми.
- Контраст теплих і холодних кольорів – передає драматизм, боротьбу, вибір; допомагає дітям розуміти емоційний підтекст твору.

- Насичені барви у народних сценах – підкреслюють багатство культури, традицій і звичаїв.

Використання символізму й кольорових рішень у навчально-виховному процесі допомагає:

- розвивати емоційний інтелект (вміння розпізнавати й називати почуття через кольори та образи);
- формувати ціннісні орієнтири (сім'я, праця, природа, патріотизм);
- розвивати образне мислення та фантазію;
- виховувати естетичний смак та відчуття гармонії.

Висновки до другого розділу.

У цьому розділі було проаналізовано педагогічний потенціал творів майстрів українського та світового станкового живопису в освітньому процесі. Розгляд картин Т. Шевченка, І. Айвазовського, І. Рєпіна, М. Пимоненка та К. Білокур засвідчив, що їхні роботи є важливим засобом формування духовно-ціннісних орієнтацій учнів та розвитку їхньої творчої особистості.

Проаналізовані картини демонструють, що твори станкового живопису є універсальним педагогічним ресурсом, який поєднує освітню, виховну та розвивальну функції [3, с. 12].

Їх використання в шкільній практиці сприяє формуванню всебічно розвиненої, естетично чутливої й духовно багатой особистості.

РОЗДІЛ III.

ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Художній образ педагога тут – це страж дитинства і духовна опора, яка допомагає дітям зберігати нормальність життя під час війни. Вона уособлює стійкість, турботу й гуманізм, стає «тихим героєм» освітнього фронту, що не дає зникнути дитячій радості навіть у підземеллях та укриттях [14, с. 90].

1. *Символ мужності та стійкості.* Педагог на картині постає не лише в ролі наставника, а й охоронця дитячого світу. Навіть коли довкола небезпека, вона зберігає спокійний вираз обличчя й увагу до дітей. Це символізує силу духу вчителя, який здатен оберігати дитинство навіть у найскладніших обставинах.

2. *Атмосфера «острівця безпеки».* Теплі кольори, затишна композиція та зосередженість дітей на творчості створюють відчуття захищеного простору. У контексті війни педагог тут уособлює людину, яка будує острівця миру посеред хаосу, дозволяє дітям залишатися дітьми.

3. *Сила виховного прикладу.* Спокійні жести та лагідність педагога – це урок мужності без слів. Діти вчаться не лише малювати чи творити, а й спостерігають, як доросла людина зберігає гідність, витримку й віру в життя.

4. *Символ надії.* Погляд дітей, звернений до педагога, – це символ довіри. Вони шукають у ній підтримки й бачать, що навіть у часи небезпеки є хтось, хто веде їх уперед. Педагог стає втіленням надії та духовної опори.

Кольорове рішення. Теплі відтінки (рожевий, жовтий, червоний) – символ дитячої радості, що не гасне навіть серед небезпеки.

Блакитний одяг педагога – символ спокою й довіри, який врівноважує емоційний фон і «триматиме» групу. М'які мазки та відсутність різких контрастів символізують бажання гармонії всупереч хаосу зовнішнього світу.

Композиційний пошук та творча ідея.

Композиційне та колористичне рішення авторського твору «За покликом серця» розроблено згідно з методикою навчання у Харківській державній академії дизайну та мистецтв.

Центральна вісь – постать педагога, яка стоїть у центрі, об'єднує всю композицію, ніби «триматиме простір».

Кільцеве розташування дітей – діти сидять і стоять довкола столу, утворюючи замкнене коло спільної діяльності. Це символізує єдність і співпрацю.

Фокус уваги – дитина справа, яка демонструє роботу, стає точкою кульмінації сцени. Погляд педагога та інших дітей спрямований на неї, що підкреслює ідею педагогіки уваги до дитини.

Внутрішня динаміка – попри статичність, у композиції відчувається рух: від дитини з піднятим малюнком – до педагога – і далі по колу до інших дітей. Це створює відчуття «живого уроку».

Предметне середовище – стіл із матеріалами, посуд, тканина на столі створюють атмосферу домашності й творчості, що важливо для передачі педагогічного сенсу.

Колористичне рішення.

Теплі кольори (жовтий, червоний, рожевий, золотистий) – домінують у зображенні інтер'єру й одягу дітей. Вони символізують життєву енергію, тепло, дитячість і радість.

Холодні відтінки (блакитний, синій) – переважно в одязі педагога й окремих дітей. Вони урівноважують композицію, символізують спокій, довіру та мудрість наставника.

Поєднання теплих і холодних тонів – створює гармонію, візуально відокремлює педагога від дітей, але водночас підкреслює її роль як координатора.

М'яка палітра – відсутність різких контрастів, плавні переходи кольорів. Це передає атмосферу затишку, безпеки й миру.

Домінування жовто-золотавих відтінків у фоні – створює враження світла, тепла та надії, ніби приміщення наповнене сонячною енергією, навіть якщо зовнішній світ небезпечний.

Композиційне рішення картини підкреслює єдність групи навколо педагога, а колористичне – створює атмосферу тепла й довіри. Гармонія теплих і холодних барв символізує баланс між дитячою енергією та педагогічним спокоєм. Це робить картину не лише художнім, а й педагогічним образом – уособленням уроку як простору любові та безпеки.

Технологічні та живописні засоби. Робота створена на полотні формату 100 × 100 см.

Побудова рисунка (іл. 6). На першому етапі було виконано композиційну побудову за допомогою вугілля. Автор окреслив основні пропорції, силуети та розташування головних елементів, приділивши увагу точності форми та узгодженню частин між собою. Вугільний рисунок слугував основою для подальших живописних шарів і допоміг визначити загальний ритм роботи.

Нанесення імпрематури. Після завершення рисунка на полотні була нанесена імпрематура – легкий напівпрозорий шар фарби, що вирівнює тональну основу й усуває надмірну білизну полотна. Цей етап дозволив задати теплий або холодний підтон, який надалі впливав на сприйняття кольорів у фінальній роботі.

Підмальовок акриловими фарбами (іл. 7). Наступним кроком став підмальовок, виконаний акрилом великими плямами та широкими площинами. На цьому етапі автор визначив основні кольорові маси, світлотіньові співвідношення та загальну атмосферу композиції. Акрилові фарби дали можливість швидко зафіксувати задум, створивши підґрунтя для подальшої деталізації.

Нанесення олійної фарби великими мазками (іл. 8). Далі робота продовжується в техніці олійного живопису. Фарба наноситься сміливими, великими мазками без надмірної деталізації, що дозволило посилити колорит, підкреслити об'єм та передати загальний характер форми. Цей етап був спрямований на створення живописної фактури та поглиблення кольорових відносин.

Деталізація та опрацювання форми (іл. 9). Завершальним етапом стала робота над деталями: опрацювання обличчя, уточнення пластики тіла, пророблення дрібних елементів композиції. Автор ретельно доопрацював світлотінь, фактуру та нюанси кольору, завдяки чому зображення набуло завершеності, глибини та виразності.

Світлотіньові переходи виконувалися методом лесування.

Також у роботі були зроблені широкі та місцями об'ємні мазки мастихіном.

Висновки до третього розділу

Глибоке вивчення зразків станкового живопису з аналогічної теми дозволило автору створити власний твір, визначитися з кольоровою гамою та композиційною побудовою твору, щоб повною мірою передати задум та ідею мистецького образу у картині «За покликом серця».

Глибоке та всебічне вивчення зразків станкового живопису, виконаних на подібну тематику, стало важливим етапом у формуванні авторського задуму. Аналізуючи роботи відомих митців, їхні стилістичні особливості, рішення кольорових гармоній, побудову простору та характер образотворчої мови, автор зміг не лише збагатити власний творчий досвід, а й виробити індивідуальний підхід до реалізації ідеї.

Особлива увага приділялася тому, як художники минулого і сучасності трактували подібні сюжети: якими засобами вони досягали емоційної виразності, як вибудовували композицію, використовували світлотінь та колористичні акценти. Це порівняння дозволило визначити найдоцільніші прийоми для втілення обраної теми, а також уникнути шаблонності та поверховості у власній роботі.

На основі цього дослідження автор зміг втілити власне бачення твору, вибрати збалансовану колористичну гаму, що відповідає настрою та змісту композиції, та продумати структурну організацію картини. Усе це сприяло тому, що у творі «За покликом серця» вдалося повною мірою передати

закладений задум, розкрити емоційно-образний зміст та створити переконливий мистецький образ, який поєднує індивідуальне світовідчуття автора з впливами класичних і сучасних живописних традицій.

ВИСНОВКИ

Покликання є ключовим чинником педагогічної діяльності. Вчитель малювання не лише передає знання та навички, а й формує у дітей світогляд, розвиває їхній естетичний смак, уяву й здатність до самовираження.

Дослідження показало, що покликання вчителя тісно пов'язане з любов'ю до дітей і мистецтва. Справжній педагог бачить у кожній дитині творчу особистість і допомагає їй знайти власний шлях у мистецькому самовираженні.

Проведене дослідження засвідчило, що педагогічна діяльність у сфері мистецтва неможлива без глибокого внутрішнього усвідомлення своєї професійної ролі та творчої місії. Учитель виступає не лише носієм знань, а й провідником у світ естетики, гармонії та образного мислення.

Важливо підкреслити, що покликання педагога формує атмосферу довіри, відкритості та співтворчості. Саме завдяки цьому учні здатні не просто відтворювати художні прийоми, а відкривати власний потенціал, сміливо експериментувати, шукати індивідуальні рішення та виявляти емоції через творчість.

Дослідження також доводить, що професійна майстерність учителя невіддільна від його особистісних якостей: емпатії, терпіння, вміння бачити красу в деталях і передавати це бачення іншим. Внутрішнє натхнення та захоплення мистецтвом стають тим рушійним механізмом, який спонукає педагога розвиватися, вдосконалюватися та залишатися чутливим до потреб кожної дитини.

У процесі аналізу було встановлено, що художньо-педагогічна діяльність має не лише освітній, а й потужний виховний потенціал. Вона сприяє формуванню емоційної культури, вмінню сприймати та інтерпретувати мистецькі образи, а також розвитку внутрішньої свободи й самостійності мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арт-терапевтичні технології в освіті : методичний посібник. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/21507/art_terapia.pdf
2. Булаховська Ю. Л., Ведіна В. П., Вервес Г. Д. Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті. Київ: Наукова думка, 1987–1988. С. 54
3. Власов В., Кульчицький С. В., Панарін О. Є. Історія України. Довідник для абітурієнтів. Київ: Літера, 2020. с. 15
4. Грушевський М. Історія української літератури: у 6 т. Київ: Либідь, 1993. URL: <http://litopys.org.ua/hrushukr/hrushe.htm>
5. Демчак О., Литвина Ю. Вчимося малювати : навчальний посібник. Київ: Освіта, 2015. ISBN 978-966-07-3590-3. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/>
6. Історія українського мистецтва: у 6 т. Київ: Наукова думка, 1966–1970. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Istoriia_ukrainskoho_mystetstva_Tom1.pdf
7. Караман С. О. Сучасна українська літературна мова: навчальний посібник. Київ: Літера, 2011. 96 с. https://litmisto.org.ua/?page_id=6961
8. Кардашов В. Теорія і методика викладання образотворчого мистецтва : навчальний посібник. Київ: Слово, 2007. 296 с.
9. Катерина Білокур. «Мистецтво народне, наївне чи високе?». 2013 р. URL: https://www.yakaboo.ua/katerina-bilokur-mistectvo-narodne-naivne-chi-visoke-v-2-knigah-kniga-2.html?srsId=AfmBOoqZ8yYyw5dRrPDQWxfnmlGYqzyIVU9by9lfihAlZXEqUi-pH_VQ
10. Колесник Т. Основи композиції та кольорознавства : навчальний посібник. Харків: ХДАДМ, 2016. 180 с.
11. Лебідь Є. М. Метатекст поезії Тараса Шевченка та українська література: давня і нова доба : монографія. Київ: Наукова думка, 2012. 172 с.

12. Малювання для дітей: серія практичних посібників. Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. URL: <https://bohdan-books.com>
13. Мединська Н. Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ з морфології. Тернопіль: Богдан, 2006. 184 с.
14. Методика викладання образотворчого мистецтва: підручник. Слово. Київ, 2007. 150 ст. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/422791.pdf
15. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 2005. URL: <https://www.yakaboo.ua/ua/pedagogika-zagal-na-ta-mistec-ka.html?srsId=AfmBOopUIEtmCbWp-Ll8KD1BFemRQLMZ00fva8bPtPUpVjScYOSI2TwI>
16. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 1977. 272 с.
17. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. Київ: Радянська школа, 1981. 224 с.
18. Українська поезія дітям. Харків: Фоліо, 2022. URL: <https://tales.org.ua/poems/>
19. Українська поезія кінця XIX – середини XX ст. Антологія. Том I. Київ : 2018. с. 10
20. Хижна О., Сакалюк О., Куцин Е. Арт-педагогіка і арт-терапія в соціальній реабілітації дітей. Київ: КНТ, 2012. 256 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А. Перелік ілюстрацій

- Іл. 1. Ян Стен. Шкільний вчитель. 1665 р.
- Іл. 2. Ян Стен. Клас зі сплячим вчителем. 1672 р.
- Іл. 3. Франческо Бергаміні. У класі. 1833 р.
- Іл. 4. Магнус Енкель. Початкова школа. 1899 р.
- Іл. 5. Андре Анрі Даргелас. Кругосвітня подорож. 1906 р.
- Іл. 6. Пошуки концепції та кольорової гами картини «Покликання»
- Іл. 7. Композиційні пошуки роботи «Покликання»
- Іл. 8. Кольорові пошуки роботи «Покликання»
- Іл. 9. Композиційні пошуки роботи «Покликання»
- Іл. 10. Композиційні пошуки роботи «Покликання»
- Іл. 11. Композиційні та кольорові пошуки роботи «Покликання»
- Іл. 12. Педан Інна. Покликання. 2025. 100x100

Додаток В. Альбом ілюстрацій

Іл. 1. Ян Стен. Шкільний вчитель. 1665 р.

Іл. 2. Ян Стен. Клас зі сплячим вчителем. 1672 р.

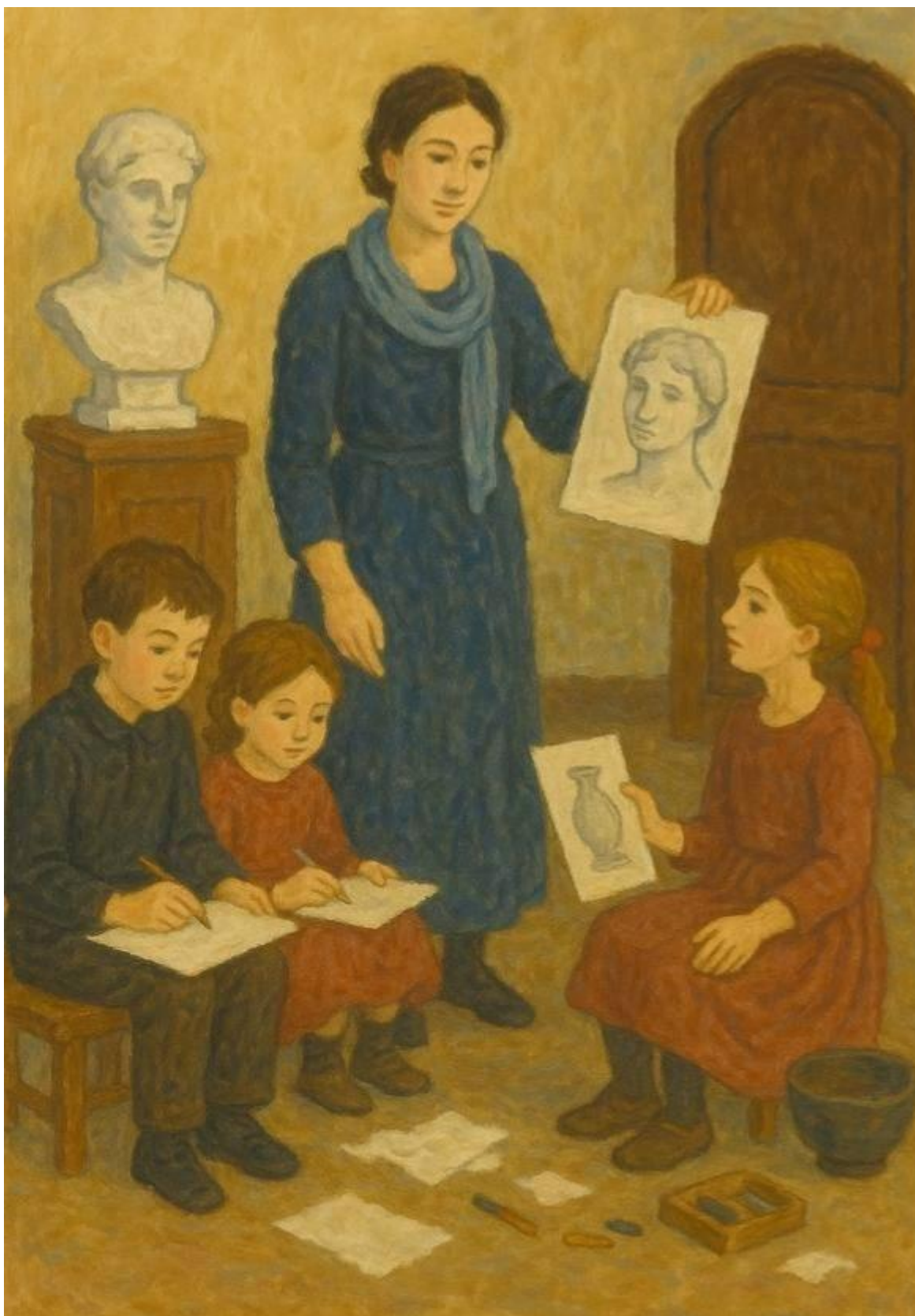
Іл. 3. Франческо Бергаміні. У класі. 1833 р.

Ил. 4. Магнус Енкель. Початкова школа. 1899 р.

Іл. 5. Андре Анрі Даргелас. Кругосвітня подорож. 1906 р.

Іл. 6. Пошуки концепції та кольорової гами картини «Покликання»

Іл. 7. Композиційні пошуки роботи «Покликання»

Іл.

Іл. 8. Кольорові пошуки роботи «Покликання»

Іл. 9. Композиційні пошуки роботи «Покликання»

Іл. 10. Композиційні пошуки роботи «Покликання»

Іл. 11. Композиційні та кольорові пошуки роботи «Покликання»

Іл. 12. Педан Інна. Покликання. 2025. 100x100